

MASOVNE GROBNICE - NEOSPORNI I NEOBORIVI DOKAZI GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA

Dr. Rasim MURATOVIĆ

Sažetak

O masovnim grobnicama, kao pokazatelju teških zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i nepobitnog dokaza izvršenog genocida, ne postoje cjelovite naučne i stručne elaboracije.

U ovom radu riječ je o masovnim grobnicama u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995. (otkrivenim do 31. decembra 2009), kao paradigmi tog problema čiji se pojavni oblici i refleksije ne razlikuju bitnije u ostalim masovnim grobnicama na okupiranim dijelovima Bosne i Hercegovine. Masovne grobnice žrtava genocida sigurne zone UN-a Srebrenica, jula 1995, su očigledni dokaz s namjerom planiranog i organiziranog sistema zločina, koji je rezultirao genocidom – najtežim oblikom zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Uvod

Kada je riječ o genocidu nad Bošnjacima u periodu 1992-1995, pored ostalog, nužno je zapamtiti sljedeće: Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima na okupiranim dijelovima Bosne i Hercegovine ključni su pokazatelj izvršenog genocida i nesporni i neoborivi materijalni dokazi njegovog izvršenja. Njihova najneposrednija povezanost sa izvršenim zločinom genocida neviđena je u historiji svijeta.

O masovnim grobnicama, kao pokazatelju teških zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i nepobitnog dokaza izvršenog genocida, ne postoje cjelovite naučne i stručne elaboracije. Masovne grobnice, nastale za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, koje, pored ostalog, potvrđuju strategiju srpskih ratnih ciljeva protiv Bosne i Hercegovine i, s tim u vezi, genocidnu zločinačku praksu nad Bošnjacima, do sada se manje ili više spominju pojedinačno, od slučaja do slučaja, a nigdje cjelovito.

U ovom radu riječ je o masovnim grobnicama u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995. (otkrivenim do 31. decembra 2009), kao paradigmi tog problema čiji se pojavni oblici i refleksije ne razlikuju bitnije u ostalim masovnim grobnicama na okupiranim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Masovne grobnice, teškoće i problemi njihovog otkrivanja, ukazuju, pored ostalog, na planiranje, organiziranje i izvršenje zločina, kao bitne komponente strategije genocida. U ovom kontekstu treba naglasiti da lokalne vlasti entiteta Republika Srpska nisu u dovoljnoj mjeri, u procesu saradnje s domaćim i međunarodnim istražnim organima, blagovremeno dale nužno potrebne informacije u vezi s masovnim grobnicama.

Najveća ekshumirana grobnica, do 31. decembra 2009, nalazi se na lokalitetu Kamenica u općini Zvornik. Ona je sadržavala 1.179 slučajeva. (Često se koriste termini posmrtni ostaci, dijelovi tijela, dijelovi skeleta, slučajevi, pri čemu se uvijek misli na isto – dijelovi tijela.)

S obzirom na to da se radi o sekundarnoj grobnici i mašinskom iskopavanju i ukopu žrtava, utvrđivanje identiteta žrtava je izuzetno otežano. Pretežno civilna struktura ekshumiranih i identifikovanih, kao i njihova nacionalna,

etnička i vjerska pripadnost, jasno ukazuju na genocidne namjere, politiku i praksu srpskog agresora i njegovih kolaboracionista prema Bošnjacima.

Dosadašnja saznanja o masovnim grobnicama ukazuju da su iz prvobitno formiranih masovnih grobnica žrtve premještene na razne druge lokalitete, dva i više puta, što znatno otežava sam proces identifikacije nakon izvršenih ekshumacija. Fenomen tako nastalih sekundarnih grobnica je jedan od najspecifičnijih karakteristika genocida nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća. Naša saznanja govore i o zločinima nad izvršenim zločinima, u kojima su žrtve genocida raskidane bagerima, čiji se dijelovi tijela mogu pronaći na raznim mjestima, u neposrednoj blizini i širem okruženju u okviru drugih masovnih grobnica.

Povezi za ruke i oči, pronađeni u grobnicama, pokazuju način egzekucije (najčešće ubijanje s leđa) i bespomoćnost žrtava genocida. Raskomadani dijelovi tijela očigledan su dokaz premještanja tijela iz jedne u drugu grobnicu i svjedočanstvo o prikrivanju zločina, što je zločin po sebi. Dijelovi tijela pronađeni su u dvije, tri, pa čak i četiri različite grobnice, međusobno udaljene i do 30 kilometara jedna od druge.

Mreža primarnih i sekundarnih masovnih grobnica, nastalih premještanjem dijelova prvobitnih, osnovnih grobnica nakon smaknuća žrtava, najraširenija je na području istočne Bosne, na kojem su prije agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu Bošnjaci (žrtve genocida) bili većina. Radi se o dijelu teritorije Bosne i Hercegovine, koji je, nažalost, Dejtonskim mirovnim sporazumom imenovan kao Republika Srpska. Entitet formiran osvajačkim ratom i genocidom.

Otkrivene masovne grobnice su bitan i značajan pokazatelj genocida i istovremeno očigledan dokaz namjere izvršilaca (zločina). Česta pojava premještanja primarnih grobnica je imala za cilj da izvršeni genocid predstavi kao genocid bez žrtava.

To govori da je riječ o organiziranom, planskom, sistematskom i ciljnom zločinu. Radi se o zajedničkom zločinačkom poduhvatu, u koji su uključene političke, vojne, policijske i civilne strukture srpskog agresora (Savezna Republika Jugoslavija – Srbija i Crna Gora) i njegovih ko-

laboracionista (genocidna tvorevina Republika Srpska).

Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, su sastavni dio planiranog i organiziranog sistema zločina koji je rezultirao genocidom. Genocid je najteži oblik zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Ono što genocid razlikuje od ratnih zločina i drugih zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava je njegova ideja, plan, organizacija i egzekucija iza koje stoji država odnosno državne strukture, a u ovom slučaju, u cilju proširenja srpskog životnog prostora. Proširenje tog životnog prostora u ovom slučaju bilo je, u skladu sa srpskom fašističkom ideologijom i politikom, moguće samo eksterminacijom domicilnog bošnjačkog stanovništva, koje je na većem dijelu okupirane teritorije bilo većinsko.

Primarne i sekundarne masovne grobnice u Bosni, jedinstven slučaj u svijetu

Nakon zauzimanja sigurne zone UN-a Srebrenica, jula 1995, izvršenom genocidu je, pored namjere za istrijebljenje Bošnjaka, prethodilo razdvajanje muškaraca i dječaka od porodica (žena, djece i staraca), zarobljavanje i zatočenje hiljada Bošnjaka, njihovo prebacivanje na mjesta masovnih pogubljenja, zatim masovne egzekucije, te pojava masovnih grobnica.

Pojavi masovnih grobnica prethodile su masovne likvidacije zarobljenih i zatočenih Bošnjaka, koje je izvršio srpski agresor (Savezna Republika Jugoslavija – Srbija i Crna Gora) i njegovi kolaboracionisti (Republika Srpska).

Mjesta masovnih ubistava su: Potočari, Hajdučko groblje, Kameničko brdo, Jadar, Cerska dolina, skladište u Kravici, Sandići, Nova Kasaba, Tišča, Orahovac, Brana kod Petkovca, Vojna ekonomija Branjevo, Dom kulture u Pilićima, Kozluk i druga mjesta.

Nakon masovnih ubistava, srpski agresor je formirao masovne grobnice, koje se u ovom radu definiraju kao grobnice sa dvije ili više žrtava, zakopanih ili bačenih, bez konvencionalnog standarda pijeteta, odnosno bez pridržavanja vjerskih i/ili društvenih običaja, s ciljem da se prikrije zločin genocida nad Bošnjacima.

Riječ je o dva tipa masovnih grobnica žrtava genocida iz jula 1995: primarne i sekundarne sa dvije i više žrtava.

Primarna masovna grobnica se definiše kao grobnica, odnosno mjesto gdje su ljudi bačeni i zatrpani nakon što su ubijeni, dok je bitna osobenost **sekundarne masovne grobnice** u tome što su osobe iz primarnih neselektivno i grubo vađene, te razmještene u jednu ili više sekundarnih grobnica, s namjerom prikrivanja zločina.

Ekshumacije masovnih grobnica žrtava genocida vršili su istraživači ICTY-a, Državne komisije za traženje nestalih osoba i Federalne komisije za nestale osobe. ICTY je ekshumirao 28, a domaće institucije, kao i Komisija za nestala lica Republike Srbije 105 masovnih grobnica, što je do 31. decembra 2009. godine ukupno 133 ekshumirane masovne grobnice.

Ukupan broj ekshumiranih masovnih grobnica žrtava genocida sigurne zone UN-a Srebrenica, jula 1995, po općinama je sljedeći:

1.	Zvornik	37 masovnih grobnica	14 površinskih masovnih grobnica
2.	Bratunac	21 masovna grobnica	19 površinskih masovnih grobnica
3.	Srebrenica	14 masovnih grobnica	3 površinske masovne grobnice
4.	Vlasenica	3 masovne grobnice	6 površinskih masovnih grobnica
5.	Vlasenica/Milići	7 masovnih grobnica	0 površinskih masovnih grobnica
6.	Šekovići	2 masovne grobnice	0 površinskih masovnih grobnica
7.	Kalesija	2 masovne grobnice	1 površinska masovna grobnica

8.	Osmaci	1 masovna grobnica	0 površinskih masovnih grobnica
9.	Trnovo-Sarajevo	0 masovnih grobnica	1 površinska masovna grobnica
10.	Republika Srbija: rijeka Drina i Sava	0 masovnih grobnica	2 površinske masovne grobnice
	UKUPNO	87 masovnih grobnica	46 površinskih masovnih grobnica

Ekshumacije masovnih grobnica žrtava genocida u i oko sigurne zone UN-a Srebrenica, jula 1995, izvršene su po godinama, kako slijedi:

1995. – 2 masovne grobnice;
1996. – 8 masovnih grobnica;
1997. – 13 masovnih grobnica;
1998. – 13 masovnih grobnica;
1999. – 24 masovne grobnice;
2000. – 13 masovnih grobnica;

2001. – 13 masovnih grobnica;
2002. – 7 masovnih grobnica;
2003. – 2 masovne grobnice;
2004. – 7 masovnih grobnica;
2005. – 6 masovnih grobnica;
2006. – 8 masovnih grobnica;
2007. – 7 masovnih grobnica;
2008. – 7 masovnih grobnica;
2009. – 3 masovne grobnice.

Ukupno: 133 masovne grobnice

Naredni pregled iskazuje kvantitativni odnos primarnih i sekundarnih masovnih grobnica po općinama:

Općina	Primarne masovne grobnice	Sekundarne masovne grobnice
Zvornik	26	25
Bratunac	37	3
Srebrenica	8	9
Vlasenica	9	0
Vlasenica/Milići	7	0
Šekovići	2	0
Kalesija	3	0
Osmaci	1	0
Trnovo- Sarajevo	1	0
Republika Srbija: rijeka Drina i Sava	2	0
UKUPNO	96	37

Odnos između ukupnog broja primarnih i sekundarnih (96:37) upućuje na više zaključaka. Naime, veliki broj masovnih grobnica je uznemiravan, odnosno izvršeno je njihovo iskopavanje, pri čemu su posmrtni ostaci pre-

nošeni na druge lokacije, sa ciljem da se zločin genocida prikrije.

Sekundarnim masovnim grobnicama je izvršen pokušaj prikrivanja zločina. Posmrtni ostaci su prilikom premještanja nemilosrdno

(ras)komadani na više dijelove, da bi se onemogućilo njihovo sastavljanje, a time i identifikacija. Ukopi ubijenih Bošnjaka iz sigurne zone UN-a Srebrenica iz jula 1995. potvrđuju ovu konstataciju, jer često nije moguće sastaviti cijelo tijelo, tako da se proces identifikacije obnavlja i nastavlja, da bi se kasnije otkopavanjem mezara dodavali novopronađeni, odnosno novoidentifikovani dijelovi tijela.

Dosadašnji rezultati istraživanja zaključno sa 31. decembrom 2009. pokazuju da je na dosadašnjem utvrđenom broju ekshumiranih masovnih grobnica (133) pronađeno 12.575 dijelova tijela-slučaja, što po općinama izgleda ovako:

Zvornik – 8.736,
 Bratunac – 2.255,
 Srebrenica – 1.148,
 Vlasenica – 75,
 Vlasenica/Milići – 249,
 Šekovići – 73,
 Kalesija – 11,
 Kalesija/Osmaci – 6,
 Trnovo-Sarajevo – 6,
 Rijeke Drina i Sava – 16.

Analizom sekundarnih masovnih grobnica je utvrđeno i konstatovano da su one povezane za jednu ili više primarnih masovnih grobnica iz kojih su nastale. Međutim, u nekim slučajevima jedna sekundarna masovna grobnica je povezana za više primarnih, što pokazuje da je od ubijenih žrtava genocida iz više primarnih masovnih grobnica pravljena jedna sekundarna masovna grobnica ili obrnuto – od jedne primarne masovne grobnice pravljeno je više sekundarnih masovnih grobnica. Tako su dijelovi jednog tijela pronađeni u više sekundarnih masovnih grobnica, zbog čega je proces identifikacije značajno otežan, usporen i potpuno onemogućen.

Masovne grobnice iz kojih je ekshumirano najviše slučajeva po općinama su sljedeće:

Zvornik: Kamenica – 1.179, Kamenica – 1.153, Kamenica – 616, Kamenica – 506, Liplje – 482, Kozluk – 340, Liplje (zaselak Jošanića) – 305, Liplje (zaselak Salihovići) – 228, Čančari (Čančari 1) – 242.

Bratunac: Pobuđe – 408, Blječeva – 249, Blječeva – 234, Ravnice – 224, Glogova – 224, Blječeva – 106.

Srebrenica: Zeleni Jadar – 226, Budak – 176, Zeleni Jadar – 162, Zeleni Jadar – 135, Budak – 131.

Vlasenica: Turalići – 19, Jelovačka česma – 18.

Vlasenica (Milići): Cerska – 150.

Šekovići: Bišina – 39.

Kalesija: Hemlijaši – 6.

Kalesija(Osmaci) – Šeher – 6

Trnovo – Sarajevo: Godinjske Bare – 6.

Republika Srbija: Rijeka Sava – 14.

Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima sigurne zone UN-a Srebrenica, jula 1995, pored ostalog, predstavljaju jedan poseban (novi) zločin nad žrtvama genocida u kontinuitetu cjelokupnog procesa i zločina, od nastanka primarnih masovnih grobnica, do nastanka i formiranja sekundarnih masovnih grobnica, što sve skupa znatno otežava i sam proces identifikacije žrtava. To, pored ostalog, ilustruje rasprostranjenost masovnih grobnica prema broju slučajeva u masovnim grobnicama. Tako je do 100 slučajeva nađeno u 95 masovnih grobnica, od 100 do 200 u 17, od 200 do 300 u 12, od 300 do 500 u 5, od 500 do 600 u jednoj, od 600 do 1.000 u jednoj i preko 1.000 u dvije grobnice.

Očigledno je da je veliki broj masovnih grobnica (17) u kojima je nađeno od 100 do 200 slučajeva, te 17 masovnih grobnica sa 200-300 slučajeva, a u dvije masovne grobnice preko 1.000 slučajeva (radi se o, do 31. decembra 2009, najvećim ekshumiranim masovnim grobnicama u općini Zvornik i to: Kamenica – KAM – 06, sa 1.179 slučajeva i Kamenica KAM – 10, sa 1.153 slučajeva).

Do 31. decembra 2009. Identifikovane su 4.493 žrtve genocida, što pokazuje da je to tek polovina ubijenih Bošnjaka – žrtava genocida iz jula 1995, što je deprimirajuće i razočaravajuće za porodice – preživjele žrtve genocida, koji gube nadu da će svoje najbliže ikada pronaći i na dostojanstven način ukopati.

Starosna i spolna struktura identifikovanih žrtava genocida je sljedeća:

Godine starosti žrtava	M		Ž		Ukupno	
18 i manje	352	7,83%	0	0,00%	352	7,83%
19 – 35	1.712	38,10	2	0,04%	1.714	38,15 %
36-55	1.591	35,41 %	1	0,02 %	1.592	35,43 %
56-65	632	14,07 %	0	0,00%	632	14,07 %
65 i više	203	4,52 %	0	0,00 %	203	4,52 %
UKUPNO	4.490	99,93 %	3	0,07 %	4.493	100 %

Na osnovu prezentiranih brojčanih pokazatelja može se, pored ostalog, zaključiti da je, uprkos tvrdnjama srpskih zločinaca i negatorima genocida o navodnoj pogibiji samo vojno sposobnih muškaraca (od 18 do 65 godina), ubijen i veliki broj djece (352 ili 7,83% od ukupnog broja identifikovanih do 31. decembra 2009.) i značajan broj osoba preko 65 godina (203 ili 4,52%), što, pored ostalog, dokazuje da je riječ o zločinu genocida. Pored toga, žrtve genocida u sigurnoj zoni UN-a Srebrenica, jula 1995, bile su i žene, jer ih je na ovako maloj populaciji ubijeno identifikovanih 3 ili 0,07%. Posebna tema je, naravno, život preživjelih žena koje su ostale bez muževa, djece, majki, očeva, a često bez igdje ikoga.

Nad žrtvama genocida su i prije likvidacije, dakle prije nastanka masovnih grobnica, izvršeni brojni oblici zločina. Radi se o ranjavanju, zarobljavanju, zatočeništvu, zatvaranju, silovanju, deportaciji, prisilnom protjerivanju, fizičkom sakaćenju, prisilnom nestajanju, otimanju osoba, izglednjivanju, upotrebi zabranjenih metoda i načina borbe i dr.

Također, načini izvršenja zločina veoma su raznovrsni i surovi, kao što su: strijeljanjem, klanjem, granatiranjem, miniranjem, bombardovanjem, gađanjem pješadijskim oružjem i snajperom, spaljivanjem, davljenjem, ranjavanjem, deportacijom, vješanjem, zastrašivanjem, mučenjem, prijetnjom, itd.

Mjesto izvršenja zločina i lokacije masovnih grobnica se rijetko podudaraju, što znači da su žrtve, nakon egzekucije, prebacivane na druga mjesta, na kojima ih je teže otkriti, što, pored ostalog, usporava proces ekshumacije i identifikacije. To je, pored ostalog, uticalo da je do 31. decembra 2009. izvršena identifikacija samo 4.493 žrtve, što je tek polovina ubijenih na prostoru srednjeg Podrinja, a koje se u zvaničnim dokumentima zove Srebrenica sigurna zona UN-a, jula 1995. Sporo odvijanje tog procesa uslovljeno je, prije svega, otežanim dolaskom do informacija o lokacijama, čemu posebno doprinose svojom opstrukcijom entitetske vlasti Republike Srpske.

Zaključak

Nakon zauzimanja Srebrenice, sigurne zone UN-a, 11. jula 1995, oružane snage Savezne Republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), uz učešće njihovih (srpskih) kolaboracionističkih oružanih formacija iz Bosne i Hercegovine, izvršile su genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima, **zbog njihove nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti, te zauzimanja njihovog životnog prostora**. Pored masovnih i pojedinačnih likvidacija, izvršeno je prisilno protjerivanje oko 30.000 ljudi, uglavnom žena i djece, namjerno stvaranje nesnosnih egzistencijalnih uvjeta života; seksualni zločini, nasilno

razdvajanje porodica, odvođenje muškaraca u nepoznatom pravcu, itd. U tom periodu, u bezočnoj operaciji ubijanja, uglavnom za četiri dana, s namjerom i prema tačno utvrđenom planu i obrascu, na stravičan način, likvidirano je preko 8.000 zarobljenih i zatočenih Bošnjaka, što je motivirano, to se mora istaći i zapamtiti, **njihovom nacionalnom, etničkom i vjerskom pripadnošću, te osvajanjem njihovog životnog prostora**, koji je u srpskim velikodržavnim planovima označen od strateške važnosti. Veoma je važno znati i zapamtiti da su ovi ljudi ubijani zbog njihovog identiteta. Zato što su bili Bosanci, Bošnjaci i muslimani. Tri generacije muškaraca su istrijebljene, čime je izvršena radikalna destrukcija bošnjačke nacionalne zajednice. Riječ je o najvećem masakru izvršenom u Evropi nakon Drugog svjetskog rata.

Međunarodni krivični sudovi (ICTY i Međunarodni sud pravde u Hagu) nedvosmisleno su potvrdili da se radi o zločinu genocida, čiji su akti unaprijed planirani, dobro osmišljeni, efikasno organizirani i širokog obima, naređeni s nadležnih političkih i vojnih mjesta, te izvršeni planski, sistematski i organizirano.

Broj ubijenih i kratkoća vremena likvidaci-

ja, brzo formiranje masovnih grobnica, brzina zakopavanja u masovne grobnice i dislociranje posmrtnih ostataka iz primarnih u sekundarne i tercijarne masovne grobnice, ukazuju na to da je u planiranju, pripremi, izvršenju i prikrivanju genocida učestvovao u punom kapacitetu politički, upravni, vojni i policijski potencijal srpskih snaga, kao i veliki broj organiziranih i discipliniranih izvršilaca. Tako je prema istraživanju Vlade Republike Srpske, u genocidu nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine u i oko sigurno zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, **učestvovalo (po raznim osnovama i na različite načine) preko 25.000 Srba**.

Masovne grobnice žrtava genocida sigurne zone UN-a Srebrenica, jula 1995, su očigledni dokaz s namjerom planiranog i organiziranog sistema zločina, koji je rezultirao genocidom – najtežim oblikom zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Istovremeno, one su i jedan od načina prikrivanja i uništavanja tragova zločina.

Nažalost, Međunarodni sud pravde u Hagu u procesu Bosna i Hercegovina protiv Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora), nije nikako ni spomenuo masovne grobnice žrtava

genocida sigurne zone UN-a Srebrenica, jula 1995.

Teško je nakon prezentiranja svih ovih činjenica o genocidu nad Bošnjacima nešto reći kao zaključnu riječ. Šutnja bi možda bila najadekvatnija. Ali, ipak, evo nekoliko zaključnih riječi.

Ako iz genocida nad Bošnjacima vojnici ne nauče da se zlo može spriječiti i vojnom silom. Ako političari ne nauče odgovor na pitanje ko je žrtva, a ko dželat. Ako svjetske organizacije na čelu sa Ujedinjenim nacijama ne nauče da djeluju u skladu sa svojim mandatom, a ne samo moraliziranju. Ako žurnalisti ne nauče

lekciju da se ne može biti neutralan kada je u pitanju genocid. Ako akademici, pa i neki domaći političari Bošnjaci ne nauče i ne samorazumiju da se zlo dogodilo, odnosno genocid u Bosni izvršen, i zbog toga što su "jedna strana" bili muslimani, onda se povećavaju šanse da se u trenucima ekonomskih, socijalnih, političkih i moralnih kriza genocid ponovo izvrši.

Jer, genocid je zlo, odnosno društvena pojava sklona ponavljanju!

Zbog toga je neophodno i unutarbošnjačko preispitivanje uz više traganja za egzistencijalnim mentalitetom i konvergencijom i suživotom.

Summary الموجز

MASS GRAVES – UNDISPUTABLE AND INDUBITABLE EVIDENCE OF GENOCIDE ON BOSNIACS

Rasim Muratović, PhD

Scientific and expert studies and elaborations about mass graves as an indicator of heavy crime against humanity and against the international law, or as an undisputable and indubitable evidence of genocide that has been committed, are still not written.

This article discusses mass graves made in Srebrenica, United Nations safe area, in July 1995, (those mass graves discovered by 31. December 2009), as a paradigm of a phenomenon that does not essentially differ in its manifestation and reflexion from other mass graves discovered elsewhere in the occupied territories of Bosnia and Herzegovina. Mass graves of the victims of a genocide killed in the UN safe area Srebrenica, in July 1995, represent the most obvious evidence of an intended, planned and organised crime, that resulted in genocide – the worst form of the crime against humanity and the international law.

المقابر الجماعية – أدلة قطعية ودامغة على الإبادة الجماعية ضد البشانقة

راسم موراتوفيتش

لا يوجد دراسات علمية وتخصصية شاملة تتحدث عن المقابر الجماعية من حيث كونها مؤشرا على الجرائم الفظيعة التي ارتكبت ضد الإنسانية والقانون الدولي. وأدلة دامغة على ارتكاب جريمة الإبادة الجماعية. يدور الحديث في هذا المقال حول المقابر الجماعية في المنطقة الآمنة للأمم المتحدة. في يوليو 1995 (ما تم اكتشافه منها حتى 31 من ديسمبر 2009). باعتبارها نموذجا لهذه القضية. وإن كانت لا تختلف كثيرا في أشكالها وانعكاساتها عن باقي المقابر الجماعية في المناطق التي كانت خاضعة للاحتلال في البوسنة والهرسك. إن المقابر الجماعية التي تؤوي ضحايا الإبادة الجماعية من سكان المنطقة الآمنة للأمم المتحدة في سربرينيتسا يوليو 1995. لهي الدليل الواضح على الجريمة المخطط لها والمقصودة والمنهجة. والتي نتجت عنها الإبادة الجماعية – أفضح أشكال الجريمة ضد الإنسانية والقانون الدولي.